

SZKOŁA SPECJALNA

KWARTALNIK POŚWIĘCONY SPRAWOM WYCHOWANIA
I NAUCZANIA ANORMALNYCH, ORGAN SEKCJI
SZKOLNICTWA SPECJALNEGO PRZY ZWIĄZKU
NAUCZYCIELSTWA POLSKIEGO

Redaktor: DR M. GRZEGORZEWSKA

KSIĄŻKI I BROSZURY DO SPRAWOZDAŃ NA-
LEŻY NADSYŁAĆ POD ADRESEM REDAKCJI.

Tom XVI

Nr 1 / 4 październik — sierpień 1946/47

WARSZAWA

REDAKCJA: UL. SMULIKOWSKIEGO 6/8.
PAŃSTWOWY INSTYTUT PEDAGOGIKI SPECJALNEJ

OD REDAKCJI:

Grzegorzewska (M) — Losy wojenne i odbudowa Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej.

Ryll (H) — Odbudowa szkolnictwa specjalnego.

Frydrychowska (L) — **Kirejczyk (K)** — Prace Sekcji Szkolnictwa Specjalnego.

Marylski (A) — „Laski“.

Głogowski Dr (K) — Zakład głuchoniemych w Lublińcu.

Ilgiewiczowa (Dr N) — Zwalczanie przestępczości nieletnich w Szwajcarii.

Z PRACY NAUCZYCIELSKIEJ:

Walentówna (Br.) — Fragment z cyklu ośrodków „Jesień“ w II kl. dzieci głuchych w Lublińcu.

Iwanczewska (J) i Frydrychowska (L) — Hołd Poległym. Lekcja w kl. II szkoły specjalnej dla upośledzonych umysłowo w Warszawie.

KOMUNIKATY:

Dolański (Dr Wł.) — Uwagi w sprawie statystyki niewidomych w Polsce.

Felhorska (F) — Laboratorium Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej w Warszawie.

Telatycka (J) — Ośrodek Metodyczny i Muzeum Szkolnictwa Specjalnego.

Kronika krajowa — Spis szkół i zakładów specjalnych w Polsce w 1945/46 r. (H. Ryll).

Szkolnictwo specjalne Łodzi i Okręgu Łódzkiego (K. Kirejczyk).

Kronika zagraniczna — Sprawozdanie z wyników ankiety dotyczącej organizacji nauczania specjalnego opracowanego przez Międzynarodowe Biuro Wychowania w Genewie (Krahelska J.).

SPRAWOZDANIA I OCENY:

Loosli — Usteri. De l'anxiété infantine, Berne, 1943 — 147 p.

Moor (Dr Ph. Paul). Theoretische Grundlegung einer heilpädagogischen Psychologie.

STRESZCZENIE FRANCUSKIE.

SZKOŁA SPECJALNA

KWARTALNIK POŚWIĘCONY SPRAWOM WYCHOWANIA I NAUCZANIA ANORMALNYCH. ORGAN SEKCJI SZKOLNICTWA SPECJALNEGO PRZY ZWIĄZKU NAUCZYCIELSTWA POLSKIEGO

Redaktor: Dr M. Grzegorzewska

Redakcja i Administracja: ul. Smulikowskiego 6/8, Warszawa

OD REDAKCJI

W sierpniu 1939 r. Nr 1 — XVI rocznika *SZKOŁY SPECJALNEJ* był już przygotowany — mieliśmy go oddać do drukarni 1 września.... Wojna zdecydowała inaczej!...

Staliśmy w szeregu do walki o wolność! Nauczyciel polski miał zawsze chlubną kartę dziejów swoich i w walce o wolność kraju, i w walce o szkołę demokratyczną, i w walce o wolność człowieka. Teraz dzieje na karcie tej wpisały mu walkę o ocalenie kultury.

Istotnie, w okresie okupacji niemieckiej nauczyciel poza walką o wolność kraju stanął na wyżynie bohaterstwa w obronie kultury. Z narażeniem życia pogrążył się w pracy podziemnej. Toteż nauczyciel polski złożył straszliwą daninę krwi. Teraz, kiedy znowu stajemy do pracy w naszej dziedzinie, widzimy wszędzie braki wśród nas — Tych właśnie, którzy dla Polski życie oddali i już z nami do pracy nie staną nigdy. Mogiły Ich nieznanne, rozsiane po świecie, prochy z wiatrem rzucone. Zostali jednak z nami na zawsze w czynach swoich i myślach, pozostali w symbolu dla Sprawy.

Przerzedziły się bardzo szeregi Kolegów naszych ze szkół specjalnych.

MARIA GRZEGORZEWSKA

LOSY WOJENNE I ODBUDOWA PAŃSTWOWEGO INSTYTUTU PEDAGOGIKI SPECJALNEJ

W 1924 r. w Nrze 1 *Szkoły Specjalnej* ukazał się artykuł o Instytucie Pedagogiki Specjalnej. Miał on na celu zapoznanie Czytelników z charakterem i organizacją pracy uczelni powołanej ówczesnie do życia w Warszawie i przygotowującej teoretycznie i praktycznie nauczycieli do szkół specjalnych¹⁾. Po 23 latach zjawia się znowu w Nrze 1 — 4 *Szkoły Specjalnej* artykuł o tej uczelni, ale mający na celu poinformowanie Czytelników o tragizmie jej losu w czasie wojny i jednocześnie zawiadomienie o powrocie Instytutu do życia i projekcie rozbudowy prac jego.

W czasie wojny Instytut uległ katastrofalnemu wprost zniszczeniu. Lokal zbombardowany, bogaty księgozbiór, pomoce naukowe, instalacje pracowni, bogate zbiory materiałów naukowych, muzeum szkolnictwa specjalnego, całe urządzenie Instytutu i szkoły ćwiczeń — wszystko przepadło bez śladu. Prawdziwy jednak tragizm dziejów Instytutu w okresie wojny kryje się dopiero w ponurym losie tych wszystkich, którzy go tworzyli i o wartości prac jego stanowili. Zginęli bowiem prawie wszyscy z pięknie zharmonizowanego zespołu profesorów i innych pracowników, którzy wartością swej pracy wieloletniej w Instytucie zaważyli na jego rozbudowie, wpłynęli twórczo na rozwój prac i na ich poziom.

Liczba zmarłych, poległych, zamordowanych i zamęczonych w obozach profesorów Instytutu jest przerażająca w stosunku do ogółu wykładających w tej instytucji.

Straszliwe spustoszenia materialne i moralne, jakich dokonała wojna, zakołysały i zachwiały w posadach całą kulturę świata. Ale życie niesie swoje prawa — zasklepia stopniowo i goi rany, nie wraca już tylko ludzi, co odeszli, umarli, zabici, zamordowani, zamęczeni... Zostają wśród nas we wspomnie-

¹⁾ Poprzednia instytucja, t. zw. Seminarium Pedagogiki Specjalnej powołane było do życia w 1921 r.

niach i czynach swoich. Toteż, kiedy mamy mówić o wznowieniu życia Instytutu, czujemy nakaz moralny w pierwszym rzędzie złożenia hołdu tym, którzy go budowali, tworzyli i prace jego rozwijali.

DR JANKOWSKA HALINA — wykładała psychopatologię dziecka w Instytucie w ostatnich jego przedwojennych latach. W tragicznej chwili wycofywania się lekarzy i wszystkich pracowników z walącego się już budynku szpitala Jana Bożego w Warszawie zdecydowanie nie chciała opuścić pozostałych w nim jeszcze chorych psychicznie i razem z nimi legła pod gruzami.

DR KORCZAK JANUSZ — wierny przyjaciel i nieoceniony wychowawca dziecka, ukochany przez cały zespół Instytutu, wieloletni jego profesor. Odszedł krwawą, męczeńską drogą wraz z całą grupą dzieci-sierot, które wychowywał i których w tej ostatniej, straszliwej drodze męki do obozu w Treblince opuścić nie chciał. Wierny dzieciom swoim do ostatniego tchu życia. Zginął w Treblince w 1942 r.

KURLETTO ZYGMUNT — profesor wychowania fizycznego w Instytucie. Zamordowany w Katyniu.

DR ŁUNIEWSKI WITOLD — zasłużony wieloletni, bo od chwili założenia Instytutu, profesor psychopatologii ogólnej w tej uczelni, dyrektor Zakładu Psychiatrycznego w Tworkach. Zmarł na serce w 1942 r. wyczerpany i zamęczony niszczyielskimi zarządzeniami okupanta w sprawie chorych psychicznie w Tworkach.

MAYZNER TADEUSZ — od chwili założenia Instytutu aż do 1935 r. profesor śpiewu tej uczelni. Zmarł na serce w 1939 r. bezpośrednio po kapitulacji Warszawy.

MANCZARSKI ALEKSANDER — wieloletni profesor metodyki nauczania głuchoniemych, zmarł w Warszawie w 1946 r. wyczerpany warunkami życia w okresie wojny.

DR RYCHLIŃSKI STANISŁAW — profesor socjologii w Instytucie. Wiedzą swą i inicjatywą służył zawsze projektem rozwoju prac tej instytucji. Zastrzelony przez Niemców w czasie „łapanek” w Podkowie Leśnej w październiku 1944 r.

DR SEGAL JAKUB — zasłużony profesor psychologii dziecka w Instytucie od chwili jego założenia aż do chwili rozwoju ciężkiej choroby, która go zmogła w 1937 r. Zabity przez Niemców w 1942 r.

DR STERLING WŁADYSŁAW — wieloletni profesor psychopatologii dziecka w Instytucie od chwili jego powstania. Autor cennych artykułów z dziedziny psychopatologii dziecka w *Szkole Specjalnej*. Zabity przez Niemców w 1942 r.

SEDLACZEK STANISŁAW — wieloletni profesor antropometrii szkolnej w Instytucie od chwili jego powstania. Zamęczony w obozie w Oświęcimiu.

WAWRZYŃOWSKI MICHAŁ — absolwent Instytutu, wizytator szkolnictwa specjalnego w Ministerstwie W.R. i O.P. Długoletni profesor metodyki upośledzonych umysłowo w Instytucie. Autor szeregu artykułów w *Szkole Specjalnej* i programu szkoły dla upośledzonych umysłowo. Zasłużony, twórczy współpracownik w rozwoju prac Instytutu, utalentowany nauczyciel i nieodżałowany Kolega. Zamęczony w obozie na Majdanku w 1943 r.

BYTNAR STANISŁAW — absolwent Instytutu, nauczyciel, a później kierownik szkoły ćwiczeń Instytutu. Ukochany przez dzieci i nauczycieli wychowawca i współpracownik, nieodżałowany Kolega. Zmarł w drodze z obozu w Oświęcimiu do innego obozu niemieckiego w 1945 r.

ROMISZEWSKA KONRADA — najpierw sekretarka, później absolwentka Instytutu i nauczycielka jego szkoły ćwiczeń. Zasłużona i niezmordowana, pełna inicjatywy

współpracowniczka w rozwoju organizacji szkoły ćwiczeń i jej metod wychowania. Nieodżałowana Koleżanka! Zmarła na gruźlicę w Warszawie w 1943 r.

SZUBERTOWA MARIA — absolwentka Instytutu i wieloletnia nauczycielka szkoły ćwiczeń, pełna twórczej inicjatywy, niestrudzona współpracowniczka w rozwoju organizacji i metod pracy tej szkoły, nieodżałowana Koleżanka. Zmarła na gruźlicę w 1946 r., wyczerpana warunkami życia w okresie wojny.

LASKOWSKI JERZY — sekretarz Instytutu, a później słuchacz i absolwent tej uczelni. Ze względu na stan płuc ostatnie lata przedwojenne pracował w sanatorium dla dzieci w Istebnej. Zmarł na gruźlicę w Warszawie w okresie okupacji.

DOMBEK JAN — zasłużony, wieloletni woźny Instytutu. Wartością pracy swojej zasłużył się dobrze rozwojowi Instytutu. Zmarł w okresie okupacji.

Cześć ich pamięci!

* * *

Po sześcioletniej przerwie spowodowanej wojną, w bardzo jeszcze trudnych warunkach naszego życia, Instytut rozpoczął 1.XII.1945 r. swoją działalność. Powrócił do życia w cięższych, niż inne uczelnie, gdyż stracił prawie wszystkich swoich pracowników, nie tylko lokal, bogate zbiory i całe urządzenie.

Składając hołd zmarłym twórcom Instytutu, zaznaczamy między innymi ciągłość prac tej uczelni, która w założeniu swoim nie ulegnie zmianie, winna jednak rozszerzyć zakres swego działania i pogłębić poczynania dawniejsze, przekształcając się z uczelni w instytucję naukowo-badawczą, ośrodek przygotowywania nauczycieli i prac metodycznych, związanych z muzeum szkolnictwa specjalnego.

W dziedzinie kształcenia nauczycieli szkół specjalnych Instytut stanął na stanowisku rozszerzenia tego działu pracy

przez zorganizowanie 2 nowych dziedzin, nieobjętych dotychczas programem Instytutu ¹⁾, a mianowicie przygotowania nauczycieli dla dzieci kalekich i dla szkół sanatoryjnych. Ważną reformą byłoby również wprowadzenie w życie projektu ²⁾ przedłużenia studiów do lat trzech ze względu na dążenie do pogłębienia ich i gruntowniejszego oparcia o bezpośredni kontakt z dziećmi anormalnymi wybranego działu. Program ułożony będzie w ten sposób, że pierwszy rok będzie poświęcony praktyce w szkole specjalnej, gdzie kandydat pracowałby w charakterze nauczyciela niewykwalifikowanego. Kandydat taki winien mieć pełne kwalifikacje do nauczania w szkole powszechnej i 3 lata praktyki. Drugi rok byłby poświęcony studiom teoretycznym w Instytucie, trzeci zaś — pracy w szkole specjalnej obranego działu i opracowywaniu rozprawy dyplomowej.

Dopiero w końcu trzeciego roku na podstawie obrony pracy dyplomowej oraz opinii o pracy w szkole — absolwent otrzymuje dyplom Instytutu, uprawniający do nauczania i wychowania w szkole specjalnej wybranego działu.

Zastosowanie tej drogi w kształceniu nauczycieli podnieśnie również wartość doboru odpowiednich sił do szkolnictwa specjalnego. W ciągu rocznej pracy w szkole specjalnej kandydat sam zorientuje się dobrze w trudnościach tej pracy i jej warunkach, można też będzie łatwiej ocenić jego przydatność do tej pracy i w zależności od tego umożliwić mu studia w Instytucie.

Dla czynnych, wykwalifikowanych nauczycieli szkół specjalnych będą organizowane przez Instytut co pewien czas kursy i zjazdy w celu przedyskutowania ze słuchaczami zasadniczych zagadnień z dziedziny teorii i praktyki, organizacji i metody pracy oraz zaznajomienia ich z nowymi kierunkami w tej dziedzinie pracy. W akcji tej Instytut będzie współdziałał z Sek-

¹⁾ Program Instytutu obejmował dotychczas przygotowania nauczycieli dla dzieci głuchych, moralnie zaniedbanych, upośledzonych umysłowo i niewidomych.

²⁾ Wniosek Instytutu w tej sprawie czeka na zatwierdzenie w Ministerstwie.

cją Szkolnictwa Specjalnego przy Zarządzie Głównym Związku Nauczycielstwa Polskiego.

Oprócz przygotowania nauczycieli do szkolnictwa specjalnego Instytut w założeniu swoim był placówką badań i prac metodyczno-naukowych w tej dziedzinie. Gromadził różnego rodzaju materiały naukowe, pomoce naukowe; dokumenty pracy dzieci anormalnych w swoim Muzeum Szkolnictwa Specjalnego. Obecnie dla rozwoju metod pracy w szkolnictwie specjalnym Instytut pracuje nad zorganizowaniem **Ośrodka Metodycznego** dla wszystkich działów szkolnictwa specjalnego. Ośrodek ten będzie stanowił całość z Muzeum Szkolnictwa Specjalnego i umożliwi wszystkim nauczycielom pracę nad pogłębieniem metody pracy przez zaznajomienie się z różnymi jej formami w kraju i za granicą oraz wynikami w pracy nad rozwojem dziecka. Celowe bardzo byłoby związanie z **Ośrodkiem Metodycznym** kilku zakładów specjalnych różnego typu jako placówek badawczych w poznaniu dziecka anormalnego i rozwoju metod wychowania.

Laboratorium Psychologiczne Instytutu ma na celu prowadzenie badań naukowych nad dzieckiem anormalnym i metodami jego badań, zapoznanie słuchaczy z metodami rozpoznawania różnego rodzaju anormalij i niedorozwojów, badanie środowisk dzieci, warunków ich życia, danych etiologicznych itp. Dotychczas jednak główną pracą Laboratorium było prowadzenie selekcji dzieci anormalnych ze szkół powszechnych m. Warszawy do szkół specjalnych, opracowywanie zdobytych tą drogą materiałów oraz kwalifikowanie absolwentów Instytutu do badań selekcyjnych, które mają prowadzić poza Warszawą w miejscach ich pracy szkolnej. Obecnie Laboratorium pracuje nad zorganizowaniem pracowni psychotechnicznej i poradni zawodowej dla młodzieży kończącej szkoły specjalne warszawskie.

Istniejąca od szeregu lat przed wojną **Poradnia Ortofoniczna** Instytutu rozszerza obecnie swoją działalność dzięki uzyskaniu fachowego kierownika-praktyka. Dążeniem w rozwoju

prac tej placówki jest związanie jej z pracą lekarza otolaryngologa i fonologa i udostępnienie jej metody pracy słuchaczom Instytutu.

Istniejąca przy Instytucie **Poradnia Pedagogiki Leczniczej** nie może jeszcze po wojnie rozwinąć należycie swej działalności ze względu na brak pomocy lekarskiej. Toteż najważniejszą sprawą w dążeniach rozwojowych tej placówki jest nawiązanie stałej systematycznej współpracy z lekarzem pediatrą i neurologiem oraz uzyskanie odpowiedniego pomieszczenia.

W zarysie tak się przedstawiają obecnie prace Instytutu i projekty ich rozwoju. Poza szczupłym bardzo budżetem wielką przeszkodą w rozwoju prac jest ciasny i nieodpowiedni lokal (który i tak jedynie dzięki życzliwej postawie Związku Nauczycielstwa Polskiego mógł Instytut wynająć w jego gmachu, Smulikowskiego 6/8) oraz zupełny brak książek naukowych z dziedziny pedagogiki leczniczej. Przedwojenna bogata i celowo dobrana biblioteka Instytutu uległa całkowitemu zniszczeniu. W chwili obecnej, tzn. po roku działalności, Instytut ma zaledwo 800 książek w swojej bibliotece i w tym tylko kilka z dziedziny pedagogiki specjalnej.

Jeśli się uda przezwyciężyć te wszystkie przeszkody, Instytut mógłby się stać ciekawym ośrodkiem pracy dla wszystkich nauczycieli, ze względu na wartości, jakie mają dla pogłębienia studiów pedagogicznych studia nad psychopedagogiką dzieci anormalnych.

H. RYLL

ODBUDOWA SZKOLNICTWA SPECJALNEGO W OKRESIE POWOJENNYM

Ministerstwo Oświaty rozpoczęło pracę nad odbudową szkolnictwa specjalnego od reaktywowania Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej w Warszawie.

Powołanie do życia z dniem 15 maja 1945 r. tej instytucji, której zadaniem poza pracą naukowo-badawczą w zakresie pedagogiki leczniczej jest przygotowanie nauczycieli wychowaw-

ców do pracy w szkołach i zakładach wychowawczych specjalnych, przeznaczonych dla dzieci niewidomych, głuchoniemych, kalekich i przewlekle chorych, moralnie zaniedbanych i umysłowo upośledzonych, zostało dokonane z inicjatywy wieloletniego jej Dyrektora i Twórcy, dr Marii Grzegorzewskiej. Minister Oświaty Stanisław Skrzeszewski nawiązał w ten sposób do dawnych tradycji oraz zapewnił trwałe i solidne podwaliny odbudowującemu się szkolnictwu specjalnemu.

Po kilkumiesięcznym wytężonym okresie organizacyjnym Dyrekcja Instytutu przyjęła na studia 27 nauczycieli publicznych szkół powszechnych, z pełnymi kwalifikacjami zawodowymi i dobrą opinią pracy, udzielając im urlopów płatnych i zapewniając skromne pomieszczenie i utrzymanie w bursie ZNP.

Drugim z kolei zagadnieniem Ministerstwa w omawianym dziale szkolnictwa jest właściwa organizacja aparatu administracyjnego. Na wniosek dr Grzegorzewskiej Minister Oświaty Czesław Wycech, pragnąc stworzyć możliwości rozwojowe tej gałęzi szkolnictwa, powołał do życia w Zarządzie Centralnym wydzielony Referat Szkolnictwa Specjalnego w ramach Departamentu II, mianując z dniem 1.IX.1945 r. kol. Henryka Rylla wizytatorem szkół specjalnych. Następnie z dniem 1.XII.1945 r. została przydzielona do pracy w nowym Referacie kol. Zdzisława Bytnarowa, kierowniczką publicznej szkoły powszechnej specjalnej nr 6 w Warszawie, a w dniu 1.III.1946 r. przybył do Referatu II Sp. drugi wizytator kol. Władysław Woźnicki.

Dla zapewnienia należytego nadzoru i opieki nad szkolnictwem specjalnym Minister Oświaty okólnikami Nr 6 z dnia 26.I.1946 r. (II Sp-458/46), (Dz. Urz. Min. Ośw. Nr 1, poz. 19) i Nr 43 z dnia 15.VII br. (B. Insp.—133/46) ustanowił w Kuratoriach — w Wydziale Szkół Powszechnych — urząd Okręgowego Wizytatora Szkół Specjalnych, który współpracując ściśle z wizytatorem higieny szkolnej oraz z Wydziałem Szkół Zawodowych i Wydziałem Opieki nad Dzieckiem — ma za zadanie: